

DÜRRI’NİN TARİH MANZUMELERİNDE LALE DEVRİ

M. Ziya BAĞRIAÇIK*

Tarih düşürme; her hangi bir hadisenin hangi zamanda vukuu bulduğunu ebcedin ihtiva ettiği rakamsal değerleri kullanarak; harflerin toplamı belirli bir hicret yılını gösteren bir sözcük, tamlama, mısra ya da beyit yoluyla yapılan bir sanattır. Divan edebiyatında tarih çok çeşitli konularda yazılmıştır. Bir şehrin fethi, padişahların tahta geçişi, ünlü bir kişinin ölümü, bir sanat eserinin inşa edilmesi gibi. Bunların yanında evlenme, doğum, bir göreve atanma ve hatta sakal bırakma gibi günlük ve hayli önemsiz hadiseler için dahi tarihler düşürülmüştür¹.

Edebiyatımızda daha çok mısra halinde olan bu tarihler hemen her şairin divanında görülür. Tarih düşürme sanatının divan edebiyatındaki seyrine gelince; önceleri genel olarak sözcük ve yarım tümceler halinde düz sözcüklerden ibaret olan tarih, daha sonra mısra şeklini alarak yeni bir sanatın başlangıcı olmuştur. Ahmed Cevdet, “*evâilde bu sanat yok idi*”²ifadesiyle özellikle H.(1000) tarihinden öncesine işaret etmiş olmakla beraber bu sanatın zikredilen zaman diliminde bir vaktaya tarih olmak üzere bir kelime yahut bir ibare şeklinde ortaya çıktığını bildirerek H.(803) *senesinde Timur’un Sivas’ı tahrip ettiğine harâb kelimesi tarih düşmüştür*³ cümlesindeki veriyi tanık gösterir.

Mısra biçimindeki ilk tarihi Hızır Beyin⁴ yazmış olduğu, çeşitli kaynaklarda ve söylenti olarak tekrarlanmakta, hatta düşürülen tarihlerin

* Niğde Üni. Fen-Ed. Fak. konevi@hotmail.com

¹ İsmail YAKIT, **Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötügen Yayınları, İstanbul 1992, s.62-63.

² Ahmed Cevdet Paşa : **Belâgat-ı Osmâniye**, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1987, s.182.

³ Ahmed Cevdet Paşa : a.g.e. , s.182.

⁴ “Hızır Bey Sivrihisar doğumlu olup Nasreddin Hoca’nın torunu olduğu söylenir. Fatih

divan edebiyatında müstakil bir sanat olarak Hızır Bey ile işlendiği ifade edilmektedir⁵. Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı bir camiye tarih olan:

Camiûn zîde ömri men ammreh (850)⁶

mısraı Hızır Bey'indir. Bundan sonra rastlanan ve İstanbul'un fetih yılı için Fatih'in düşürdüğü:

Feth-i İstanbula fırsat bulmadılar evvelûn
Fethedip Sultan Mehemed didi tarih: âhirûn (857)

mısraları Türkçe ilk manzum tarihlerdendir⁷.

Söylentilere ve görünüşe rağmen tarih düşürmenin Hızır Bey tarafından bulunmuş olduğunu bir belgeye bağlamak güçtür. Zira bu tarihten önceki yıllara ait olan mısralara da rastlanmaktadır.

“ *Âhirûn* “ sözcüğü ile İstanbul'un fethine tarih olan beyit, rastladığımız Türkçe tarihlerin en eskisidir⁸. Hızır Bey ya da Fatih Sultan Mehmet tarafından açılan bu yol H.900-1000 yılları arasında gelişmiş ve devrin şairleri tarih düşürme sanatını çokça kullanarak geliştirmişler ve güzel örnekler vermişlerdir.

XI. ve XII. yüzyıllarda bu sanat yeni bir gelişme dönemine girmiştir. Divan şairlerinden Bursalı Hâşimî için, Ahmed Cevdet Paşa “ *tarih sanatının başı* “ oldu diyerek taltif eder⁹. Böylece zikredilen yüzyıllarda olgunlaşmasını tamamlayan bu sanat, ileriki dönemlere de iyi bir zemin hazırlamıştır.

çağlı bilginlerindendir ”

⁵ İsmail YAKIT : a.g.e., s.129-130.

⁶ Türkçesi: “bu cami yapının ömrünü artırsın”

⁷ Muharrem MERCANLIGİL : **Ebcad Hesabı**, Doğu Matbaası, Ankara 1960, s.39.

⁸ Muharrem MERCANLIGİL : a.g.e. , s.39.

⁹ Ahmed Cevdet PAŞA : a.g.e. , s.183.

H.1200 yılından sonra Surûrî ile adeta zirveye tırmanmış ve altın çağını yaşamıştır. Sürûrî hiciv ve şakalarıyla ün yapmış bir şairdir¹⁰. Yalnız kendi devrinin olayları ile yetinmeyip zekice düşürdüğü eski dönemlerden mülhem tarihler ile meşhurdur. Sürûrî kendisinden önce ve kendisiyle çağdaş olan şairlerin tarihlerini “Sürûrî Mecmuası” adı altında bir mecmuada toplamıştır.

Biz bu çalışmamızda XVIII.yy. şairlerinden Dürrî Ahmed Efendi'nin tarih manzumelerini değerlendireceğiz. Dürrî tarih düşürmede Sürûrî kadar usta olmasa da bu sanatın mühim temsilcilerinden biri sayılır. Zira divanının hemen hemen yarısı tarih manzumelerinden oluşmaktadır¹¹. Kendisinden söz eden kaynaklar onun güçlü bir şair olduğunu belirtirler. Kaleme aldığı diğer neviler dışında asıl şöhreti tarih manzumeleri ile yakalamıştır. Aynı zamanda gazel, kaside, kıta ve lügazlarıyla tanınan Dürrî, XVII.yy. divan şairlerinin ve bilhassa Nabî'nin etkisinde kalmıştır.

Şeyhî, Dürrîyi; bilgili, zarif ve lirik şiirlerle tanınmış şiir ve nesirde yetkin, tarih düşürmede ise seçkin biri olarak değerlendirir:

“Merhûm-ı mezbûr meârif ile meşhûr eşâr-ı aşîkâne vü güftâr-ı nâzikâne şi'r u inşâda mâhir tarih-gûylukda hod akrâmî nâdir idi”¹².

Salim ise; Türkçede hoş giden şiir ve tarihleri olduğuna, Farsçada Acem tarzında çok sayıda lügaz ve söyleyişleri bulunduğu değinerek dîvanî ve diğer kalemlerde kendine özgü bir hat sanatçısı olduğunu belirtir ve döneminin değeri yüksek aydın bir kişisi olduğuna vurgu yaparak özellikle tarih düşürmede Allah vergisi yeteneğini son derece geliştirip benzersiz tarihler düşürdüğünü bildirir:

“Lisân-ı Türkîde pesendîde tevârih ve eşârı ve zebân-ı Fârisîde Acemâne güftârı ve lügaz-ı bisyârı olduğundan mâadâ kendüye mahsûs hurde nâzûk bir hatt-ı nâdîdesi olup dîvânî ve sâir kalemde hoş-nüvîs letâfetkâr bir zât-ı pür-maârif-i celîlü'l-mikdâr asrın pür gû olan şâir-i pesendîde güftarlarındandır. Husûsan tarih gûyâlıkta muvaffak min-indillah olup kati âzmâyiş-i tab' ile ân-ı yesîrde bir göz yumup açınca bî hemtâ bir tarih-i bî-nazîr ederlerdi.”¹³.

¹⁰ Asıl adı Seyyid Osman olup (XII.yy.) Sünbülzâde Vehbî ile çağdaştır.

¹¹ Yegâne nüshası Süleymaniye Kütüphanesi 3409 numarada kayıtlı olan divanında yaklaşık 3500 kadar beyit mevcut olup bu hacmin derkenar hariç 1135'ini tarih manzumeleri oluşturur.

¹² Mehmed ŞEYHÎ : **Vakâyu'l-Fuzalâ**, IV, s.737.

¹³ Sâlim, **Tezkire-i Sâlim**, 1315, s.239-240.

DÜRRİ DİVANINDAKİ TARİH MANZUMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dürrî'nin yaşadığı dönem olan XVII.yy, III. Ahmed'in saltanat sürdüğü yıllardır (Lale Devri). Esasen II. Mustafa'nın son zamanlarına yetişmiş olmasına rağmen dîvanında III. Ahmed'e olan sitâyîşleri ve düşürdüğü tarihlerin bir çoğunun III. Ahmed'in icraatlarından mülhem olması, onun olgunluk dönemini III. Ahmed zamanında ikmal ettiğini göstermekle beraber zaten dönemin tarih kronolojisi takip edildiği zaman durum açıkça ortaya çıkacaktır.

Lale devri diye ünlenen dönem (1718-1730) III. Ahmed'in en güvendiği sadrazamı ve damadı İbrahim Paşa'nın sadarete gelmesi ile, III. Ahmed saltanatının ikinci bir devreye girdiğini söylemek yanlış olmaz. Çünkü Pasarofça Anlaşması'ndan evvelki devir, bazen zafer bazen de hezimet ile neticelenen harplerle geçmiş olduğu halde, Damad İbrahim Paşa, Pasarofça Anlaşması'ndan sonra mümkün olduğu kadar harp taraftarı olmamış ve 12 sene süren devrini zevk ve sükun içinde, etrafına topladığı şairler, alimler arasında İstanbul'u saraylar, köşkler, çeşmeler ve sair yapılarla süslemekle geçirmek istemiştir. Nitekim Pasarofça anlaşmasından sonra Osmanlı devlet adamlarında bir zihniyet değişikliği oldu. Ahiretin mev'ud zevklerine dünya nimetlerini tercih etmeğe başladılar. Dolayısıyla Lale Devri, cennetin dünyada arandığı devirdir. Nedim'in "gülelim oynayalım kâm alalım dünyadan" mısraı, devrin şîârı oldu.

İstanbul'un klasik dekorunda değişiklikler görüldü; cami, mescid ve türbelerin yanında batıdan ve doğudan getirilen planlara göre güzel saraylar, köşkler ve bahçeler yapıldı. Bu dekor içinde şiir ve musiki yeni anlamlar kazandı. Yeni hayatı terennüm etmek için musiki de şiir kadar rağbet gördü. Lale devri musikisi, o vakte kadar dillere destan olan İran musikisini gölgede bıraktı. III. Ahmed'in hattatları da musiki üstadları gibi, İran üstadlarına faik olduklarını muhtelif vesilelerle ispat ettiler.

III. Ahmed devri, edebiyat ve sanatta olduğu kadar, tefekkür sahasında da hamleler gösterdi. Zamanın ulemasından bir tercüme encümeni kuruldu. Nadir eserlerin İstanbul dışına çıkarılmaları yasaklandı. İstanbul'un muhtelif bölgelerine 5 adet kütüphane inşa ettirildi.

Oğlu Said Mehmed Efendi İbrahim Müteferrikanın ilk Türk matbaasını açmasına yardım etti(1724). Bu bakımdan da III. Ahmed devri

Osmanlı İmparatorluğunun garplılaşmasında bir başlangıç teşkil etmektedir¹⁴.

Ancak kimilerine göre parlak kimilerine göre ise sönük olan bu devir, (1729)'da aniden bir buhrana uğrayarak (1730)'da Patrona Halil isyanıyla sona erdi. III. Ahmed bundan 6 sene sonra da (1736)'da halefi I. Mahmud zamanında hayata veda etti.

Dürrî, (1722)'de vefat ettiğine göre lale devrinin ilk beş yılına tanıklık edebilmiştir. Elbette ki devrin öncesinde gelişen hadiseler de düşürdüğü tarihlere ilham kaynağı olmuştur.

Dürrî'nin tarih manzumeleri dört ana başlık altında değerlendirilebilir:

A.1- III. Ahmed'in tahta geçişi, şehzade ve sultanların doğumuyla ilgili tarihler

"Tarih-i Cülûs", III. Ahmed'in tahta geçişi:

Didi tarih-i sâlini Dürrî
Padişâh-ı zaman Ahmed Hân H.(1115)

(22 Ağustos = 9 Rebûlahir, Çarşamba M.1703 = H.1115)
IV.Mehmed'in ikinci oğlu Edirne vakası üzerine hal edilen II. Mustafa'nın öz kardeşi olan III. Ahmed 30 yaşında tahta çıkmıştır (23.padişahır)¹⁵.

Şehzade Murat'ın doğumu:

Didi mevlûd-i ferruh-fâlinün tarihini Dürrî
Murad buldı Sultan Ahmed-i Âdil Murad üzre H.(1119)

¹⁴ Enver Ziya KARAL, "III. Ahmet Maddesi" **İslam Ansiklopedisi**, MEB yayınları, İstanbul 1993:c.1,s.167-168.

¹⁵ İsmail Hami DANİŞMEND, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1961:c.4, s.1.

Şehzade Selim'in doğumu:

Şâd olup ehl-i cihân Dürrî didi tarihini
Sulb-i Ahmed Handan geldi Selîm-i pâk-zâd H.(1119)

Zeynep Sultan ve Ümmü Gülsüm Sultanın doğumları:

Didi Dürrî dem-i makdemlerinün tarihin
Gülşen-i devleti açdı iki Sultanî gül H.(1119)

A.2- Dönemin devlet adamları ile ilgili tarihler

“Sultan Ahmed Han’ın Kolaylı Ahmed Paşayı Kandiye’den Getirip Mührü Verdiğine Tarihtir” başlıklı manzumede enişte Hasan Paşa’nın sadaretinden bahsedilir. Ahmed Paşa Kayserili olup Girit Valiliğinden sadrazam olmuştur¹⁶.

Kaptan-ı Deryâdan Veli Mehmet Paşa’ya düşürülen tarih manzumesi “Kapudan Mehemed Paşa Hazretlerinin Azîmet-i Bahr ile tarihtir” adını taşır. H.(1117)

Nedense Dürrî, devrin meşhur ricâlinden sadrazam Çorlulu Ali Paşa’nın¹⁷sadreti için bir tarih düşürmemiştir. Baltacı Mehmed Paşa’nın ikinci sadreti için düşülen manzume “Tarih-i Dilpezîr Hazret-i Mehemed Paşa” başlığını taşır:

Çıkarub nâmını eflâka didim tarihin
Yine mihr aldı murad üzre Mehemed Paşa H.(1122)

B. III. Ahmed ve bazı devlet adamlarının katıldıkları etkinliklere tanıklık eden tarihler

12 yıl süren bu devr-i sükunda İstanbul’un değişen dekoru içinde çeşitli eğlenceler tertip edilir. Değişen bu dekoru şiir, musiki ve müsabakalar tamamlar. İşte III. Ahmed’in bir eğlencede tüfekte yumurtaya atış yapmasını anlatan manzume bu tür etkinliklere düşülen ilk

¹⁶ İsmail Hami DANIŞMEND, a.g.e., c.4, s. 2.

¹⁷ Kubbe Vezirliğinden sadrazam olan ve “Silahdar” lakabıyla da tanınan Çorlulu Ali Paşa sadaretinin ikinci senesinde II. Mustafa’nın kızı ile evlenerek Dâmâd olmuştur.

tarihtir; “ Sultan Ahmed Hazretlerinin Tüfeng ile Beyza Darbına Tarihdir“ :

Hurde bir beyzayı nişan-gaha
Dikdürüp ol Hıdivv-i bende-nüvâz H.(1115)

Urdugı birle söyledüm târih
Âferîn dâver-i tüfek-endâz H.(1115)

(1115) tarihli bu manzumede ise III. Ahmed'in Kağıthane yakınlarında Karaağaç denilen mesire yerindeki eğlenceye katıldığı bildirilir; “Tarih-i Azîmet-i Sultan Ahmed Han Be- Canib-i Bağçe-i Karaağaç Der Kurb-ı Kağıd-hane”:

Geldi Dürri gibi bir bende didi tarihin
Padişahım bu mahal buldı kudümünle hayat H.(1115)

Lale devrinde harpten olabildiğince uzak durulduğundan bahsetmiştik. Bu itibarla tüfekler adeta harp yerine eğlencelerde atış talimlerinde kullanılmışlardır. H.(1116) tarihli bir manzumede III. Ahmed'in Kemerler gezintisi esnasında tüfekle bir limona atış yaptığı bildirilir; “Sultan Ahmed Hanın Kemerler Seyrinde Havz İçinde Tüfeng ile Urdugı Limona Tarihdir” III. Ahmed'in nişancılıkta yetenekli olduğu gözden kaçmamaktadır:

Çifte havz içre su üzre gördi bir limon durur
Destine aldı tüfeng-i düşmen-endazın hemin

Yüz adım yirden alıp nûr-ı ferasetle nişan
Bir atışda urdı limonı heman ol hurde-bîn

Kimde vardır bu hüner Allah için insaf idün
Uşta limon uşta havz tüfen-i âhenîn

Geldi bir üstad-ı kâmil söyledi tarihini
Padişahım kolnun idmanına sad-âferîn H.(1116)

H.(1117)'de vezir Baltacı Mehmet Paşa'nın III. Ahmed'e dönemin hareketli mekanlarından Ok meydanında (yine bir ok müsabakası sonucu diktiği taş a tfen) halka açık bir ziyafet düzenlediği

görüldür; “Sultan Ahmed Han-ı Zişana Ok Meydanında Vezir-i Azam Mehmed Paşanın Ziyafetine Tarihdir” başlıklı manzumede Dürri’nin ziyafet için *adetten* tabirini kullanması önemlidir:

Bâ-husûs idüp ricâl-i devletinden intihab
Böyle bir dâna-yı sahib-fitnatı kıldı vezir

Emr-i şahenşahla taş dikdi ok meydanına
Olmadı Hakkâ bu âsâra muvaffak bu şîr

Çünkü adettür ol esnada ziyafet eylemek
İtdi icra adeti ol âsaf-ı rûşen-zamîr

Badehû geldi keman-keşlerle sair hâs u âmm
Hâsılı ol arsağâha cem olup cemm-i gafîr

Bi’l-bedahe söyledüm teşrifinün tarihini
Eyledi yümn ile sultan Ahmedi davet-vezîr H.(1117)

Bu manzume ise Vezir-i Azam Baltacı Mehmet Paşa’nın III. Ahmed’i Fenerbahçeye davet etmesine dairdir; “Sultan Ahmed Han Hazretini Vezîr-i âzam Mehmed Paşa Fenerbağçeye davetlerine Tarihdir”:

Hazret-i padisehe dehri fener-bağçesine
Kıldı davet yine paşa-yı sadakat-eseri

Bi’l-badehû didi teşrifine Dürri tarih
Hüsni sultan-ı cihan kıldı münevver feneri H.(1117)

Bu devirde çeşitli müsabakaların düzenlendiğini daha önce zikretmiştik. H.(1119) tarihli bu manzume bir koşuda III. Ahmed’in *yel gibi koşan kır atının mükafat aldığına* atfen yazılmıştır; “Sultan Ahmed Han Hazretlerinin Kır Esb-i Saba Reftarın Öndül aldığı Tarihdir”:

Âferîn kır atın cümbüş-i merdanesine
Hak budur kim ona bu arsada yokdur sâni

Cünbüş-i evvel ile sebkat idüp ana kır at
Kaldı al at girüde misl-i hâr-ı batranı

Didi fermanun ile Dürri bedihen tarih
Düldül-âsâ ne güzel aldı kır at meydanı H.(1119)

C. Dönemde Yapılan İmaretlere Düşürülen Tarihler

C.1- Saray ve köşklere düşürülen tarihler

Sanatın ve eğlencenin doruğa ulaştığı bu dönemde yapılan yeni imaretler İstanbul'un mimari dokusunu sürdürülen rindâne hayat tarzı doğrultusunda kısmen de olsa değiştirebilmiştir. Bu yapılar içinde köşk ve sarayların fazlalığı dikkat çeker. Sadece Dürri'nin tarih düşürdüğü 14'e yakın saray ve köşk tespit edilmiştir. Bu saray ve köşkların kimilerinin adları, kimilerinin de yerleri belirtilir. Bir bölümünün ise ne ismi, ne yeri belirtilmiştir:

a- İsmi belirtilenler şunlardır

“Bu dahi **kasr-ı havernak-âsânın** bâ-fermân-ı hümayun tarihidir”:

Olup me'mur Dürri bendesi yazdı bu tarihi
Leb-i vâlâ-yı derya kasr-ı sultani mübarek-bad H.(1115)

“Bu dahi **kasr-ı dil-güşânın** bâ-ferman-ı hümayun tarihidir”:

Didi tarih-i salini Dürri
Kasr-ı cennet-mekan-ı sultani H.(1115)

“Tarih-i **kâh-ı suffe**”:

Dürri-i daîsi me'muren didi tarihini
Suffe köşki oldu hâlâ suffe-i sahn-ı safâ H.(1116)

“Tarih-i kasr-ı sadr-ı Âli”:

Tarz-ı pakin seyr idüp Dürri didi tarihini
Kasr-ı nev fevvâre-i zî-bende Âli selsebîl H.(1120)

“Tarih-i **kasr-ı zîbâ**”:

Bende-i dirînesi Dürri didi tarihini
Kasr-ı ziba tarz-ı Sultan-ı Ahmed-i âlî makam H.(1121)

b- Yeri belirtilenler

“Bu kaside dahi **tersanedeki** kasr-ı zibanın bâ-ferman-ı hümayun tarihidir”:

Dürri bende sal-i tarihin
Didi kasr-ı cedid-i Ahmed Han H.(1115)

“Sultan Ahmed-i hümayun-bahtun **sarây-ı hümâyunda** tamir buyurdukları kasra tarihtir”:

Didi tarihini bir eksiklikli
Dürriyâ kasr-ı pak-i Ahmed Han H.(1118)

“Sultan Ahmed-i Âlî şanon saray-ı hümayunda **çemen-i suffede** inşad buyurdukları kasr-ı tarihtir”:

Esir idüp Dürri-i dâ’îsi didi tarihin
Virdi zîbi o çemen suffeye bu kasr-ı safa H.(1118)

“Sultan Ahmed-i zî şanon **bâb-ı hümâyunda** tamir buyurdukları kasr-ı dil-firibe tarihtir”:

Olup me'mur Dürri bendesi yazdı bu tarihi
Acep memur u zeyn oldu bu kasr-ı bâb-ı sultani H.(1118)

“Sultan Ahmed Hanın **Ali Bey karyesinde** tamir buyurdıkları
kasra tarihtir”:

Kadîmi Dürrî-i dâ'îsi me'muren didi tarih
Bu kasr-ı paki âbâd itdi Sultan Ahmed-i cem-câh H.(1119)

“Tarih-i kasr-ı hümayun **der-bağçe-i sarây-ı cedîd**”:

Emr-i şahenşah ile Dürri didi tarihini
Kasr-ı 'âlî tarh-ı Sultan Ahmed-i âlem-penah H.(1120)

c- İsim ve yer belirtilmeyenler:

“Tarih-i kasr”lar:

Cây-ı zîba kasr-ı sultani makam-ı dil-güşâ H.(1120)

Açılıp bülbül gibi Dürri didi tarihini
Gülşen-i kasr-ı hümayun bâb-ı Sultan Ahmedî H.(1120)

C.2- Cami, medrese ve tekkelere düşürülen tarihler

Lale devrinde İstanbul'un görüntüsünü değiştiren yapıların yanında klasik dekora ilaveler de ihmal edilmemiştir. Bunlar; cami, medrese ve tekkelerdir.

a- Camiler

Dürri, “Sultan Ahmed Han'ın câmi-i Ayasofyyeyi ilbas buyurdıkları tarihtir.” adını taşıyan manzumede; III. Ahmed'in Ayasofya için en çok hizmet veren sultanlardan biri olduğunu haber verir. Zikredilen tarihte III. Ahmed tarafından Ayasofya'nın içinde yaptırılan

tamirler sırasında yeni bir hünkar mahfili inşa edilmiş ve ortaya büyük bir top kandil asılarak camiye yeni bir çehre kazandırılmıştır.

Ayasofiyeye elhak cennet-i a'lâya dönmüştür
Acâib zîb ü fer virdi ana bu hilat-i zîbâ

İlâhî bu makâmı mabed-i islâm idüp daim
Tezelzül görmeye erkân-ı pâki haşre dek kat'â

İçinde ehl-i tâat eyledikçe zikr ile tevhid
Ola tahtında kâim ol hıdivv-i memleket-pîrâ

Hemîşe ömri uzunkalbi hurrem tab'ı şâd olsun
Bi hakkı tâat-ı kerrûbiyân-ı âlem-i bâlâ

Didi fermân-ı şâhenşâh ile tarihini Dürrî
Ayasofiyeyi Han Ahmed ilbas eyledi bâlâ H.(1116)

Söyledi Dürrî-i dâ'î dahi bu tarihi
Ola bâkî o şehensâha bu âsaf hakka H.(1116)

“Sultan Ahmed Hanın İstanbulda Unkapanında tamir buyurdukları câmî-i şerife tarihtir”:

Hulûs-ı kalb ile Dürri didi itmamına tarih
Bu vâlâ câmî-i zi-bende ihya kıldı Ahmed Han H.(1116)

“Sadrazam Mehemmed Paşanın Şam-ı cennet-meşamda tecdid eylediği minareye tarihtir”:

Yapıldı on yedide bu minare-i beyzâ
Mahll-i eşref ü cây-ı nüzûl-ı îsâdur H.(1117)

“Tarih-i Dürri beray-ı mahfil-i şerif”:

Meleklerle itdi bu tarih ile mübarek bad
Mahall-i pür-şeref-i secde-gâh-ı sultani H.(1117)

“Sadr-ı azam Ali Paşanın(Çorlulu Ali Paşa)tersanede müceddiden tarh u inşa buyurdıkları cami-i şerife tarihtir”:

Tamam oldıkda Dürri bendesi yazdı bu tarihi
Musanna' tarz-ı ala cami-i pak-i Ali Paşa H.(1120)

“Ser kilerciyan-ı hassa Osman Aganın Karaağaç bağçesinde bina eylediği cami-i şerife tarihtir”:

Hulus ile didi tarih-i salini Dürri
Bu cami oldı hele yadigar-ı Osmanı H.(1120)

“Sadrazam Ali Paşanın(çorlulu)divan yolında müceddiden bina eylediği cami ve tekkeye tarihtir”:

Didi bu tekkâh için tarih
Zikredin Lailahe illallâh H.(1120)

b- Medreseler

“Haseki Sultanın bâ-ferman-ı hümayun tarh u inşad eylediği sebil ü mektebe tarihtir”:

Dürriyâ hatif didi itmamınun tarihini
Bu sebil ü mektebi baş kadın ihya eyledi H.(1119)

“Tarih-i medrese-i Ali Paşa”:

Guyaki kerametdür Dürri ana bu tarih
Men allemeni harfen kad sayyaranî abdâ H.(1120)

“Tarih-i derslane-i vezir-i azam Ali Paşa”:

Dürri bu âsitane tarih-i bi-bahane
Yapıldı talibane pakize ders-hane H.(1120)

c- Tekkeler

“Tarih-i bina-yı türbe-i Valide Sultan”:

Didi itmamı için Dürri-i da’î tarih
Türbesin kıldı bina valide-i Sultanı H.(1121)

“Sadr-ı azam Mehemmed Paşanın(baltacı)otuz altıncı cemaat odasının yaptırdığına tarihtir”:

Didi ferman ile Dürri-i dâ’î tarih
Bî-bedel itdi bu dergâhı mehemmed Paşa H.(1117)

C.3- Çeşmeler

Yukarıda zikredilen klasik dekorun tamamlayıcısı olarak çeşmeler yer alır. Dürri’nin Lale devrinin ilk dört yılında yapımına şahit olduğu 14 çeşme tarihlenmiştir. Bu çeşmeler ve tarihleri şöyledir:

1- İsmail Kethuda Çeşmesi H.(1116), 2-3- III. Ahmed’in Ok meydanında yaptırdığı çeşmeler H.(1116)-(1117), 4- Çorlulu Ali Paşanın Hırka-i Şerifte yaptırdığı çeşme H.(1118), 5- III. Ahmed’in sarayda yaptırdığı çeşme H.(1119), 6- Çorlulu Ali Paşanın tersanede yaptırdığı çeşme H.(1119), 7- III. Ahmed’in yaptırdığı bir çeşme H.(1119), 8- III. Ahmed’in sarayda yaptırdığı yüz lüleli çeşme H.(1120), 9- Ali Paşanın yaptırdığı çeşme H.(1120), 10- III. Ahmed’in sarayda yaptırdığı sebil H.(1121), 11- III. Ahmed’in Valide Sultan türbesinde yaptırdığı sebil H.(1121), 12- Valide Sultanın yaptırdığı çeşme H.(1121), 13- Sultan Ahmed’in yaptırdığı çeşme H.(1122), 14- Sultan Ahmed’in sultan köşkünde yaptırdığı selsebil H.(1122)

C.4- Nişan taşları

Dönemin dekorlarından birisi de okçuluk müsabakaları sonucunda rekor denemelerinin nişanesi olarak dikilen anıt taşlardır.

1- Kaptan Mehmet Paşanın Ok meydanına dikirdiği taş H.(1116), 2- Baltacı Ali ağanın Ok meydanına dikirdiği taş H.(1116), 3- Baltacı Mehmet Paşanın Ok meydanına dikirdiği taş H.(1117), 4- Baltacı Mehmet Paşanın Kağıthanede dikirdiği taş H.(1117)

C.5- *Sünnethane*

III. Ahmed'in H.(1122)de sünnet çocukları için yaptırdığı binadır:

Sürûş-ı âlem-i bâlâda didiler Dürriya tarih
Zehî sultan-ı din kıldı mekan-ı sünneti âlî H.(1122)

D. *Denizcilikle ilgili tarihler*

Bunlar; III. Ahmed'in H.(1116)'da eskimiş haldeki bir kalyonun ve H.(1117)'de eskimiş haldeki bir baştardanın yenilenerek yapılması münasebetiyle düşürülen tarihlerdir. Ayrıca padişahın kendi gezintileri için yaptırdığı özel bir sandala da H.(1116)'da tarih düşürülmüştür.

Sonuç olarak: Dürrî Divanındaki bu tarih manzumeleri "Lale Devri" diye bilinen döneme tanıklık etmiş ve bu tanıklıkları tarih manzumeleriyle belgelemiştir.